

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 30 mars 1936 kl. 9 f. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om åtgärder för utrotande av vägghyran i hela landet.

I en inom riksdagens första kammare väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 112, har herr *Nordborg* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en ingående utredning samt vidtaga effektiva åtgärder i syfte att utrota vägghyran i hela vårt land.

I avseende å motionärens motivering får utskottet hänvisa till motionen.

Vad beträffar *förekomsten* av vägghyra i vårt land må nämnas, att vid de bostadsundersökningar, som i samverkan med vederbörande hälsovårdsnämnder och bostadsinspektioner år 1935 föranstaltades av bostadssociala utredningen i 14 städer, vägghyra anträffades i 15—20 % av undersökta smålägenheter; i vissa städer anträffades ohyra i inemot hälften av undersökta lägenheter (statens offentliga utredningar 1935: 49, sid. 16 och 25). Vidare befanns — enligt uppgift av stadsläkaren i Malmö till därvarande hälsovårdsnämnd — vid en år 1933 anställd undersökning i nämnda stad, att ohyra förekom i 10,498 av 39,684 inventerade lägenheter eller sålunda i 26.4 % av fallen. Denna undersökning omfattade samtliga lägenheter i staden utom 117. Slutligen må nämnas, att en av hälsovårdsnämnden i Göteborg för utredning rörande ohyrans bekämpande tillsatt kommitté i sitt betänkande uppger, att omkring 25 % av husen i Göteborg kunna anses mer eller mindre nedlusade.

I *hälsovårdsstadgan* äro vissa bestämmelser meddelade för bekämpandet av ohyra i allmänhet. Sålunda förordnas i 8 § 3 mom., att hälsovårdsnämnd, där sådant prövas av behovet påkallat och särskilda omständigheter ej till annat föranleda, äger icke blott i fråga om boningsrum utan även i avseende å andra utrymmen samt kläder och bohag meddela föreskrift om vidtagande av erforderliga åtgärder för utrotande av ohyra. Berörda bestämmelse, vars tillämpningsområde ytterligare utsträcker i 4 mom., avser förhållandena i stad; för landsbygdens vidkommande äro motsvarande bestämmelser meddelade i hälsovårdsstadgans 43 § 4 och 5 mom.

I avseende å bekämpandet av ohyra ombord å *fartyg* äro åtskilliga bestämmelser meddelade i kungl. förordningen den 20 maj 1927 angående bostäder m. m. å fartyg för ombord anställda. Sålunda föreskrives i dess 25 § 2 mom. att, om

väggohyra förekommer i rum, varå förordningen äger tillämpning, detta skall väl rengöras och ohyran förgöras. Även 4, 5, 7, 10, 11, 13 och 14 §§ innehålla föreskrifter ägnade att motverka förekomsten och utbredningen av ohyra ombord.

Utskottet har över motionen inhämtat yttranden från medicinalstyrelsen och socialstyrelsen.

Medicinalstyrelsen anför följande:

Yttranden.

Medicinalstyrelsen är väl underkunnig om svårigheterna att genomföra ett allmänt och effektivt bekämpande av ohyran. För närvarande ligger det i vederbörande hälsovårdsnämnds skön om och i vilken mån utrotningen av ohyra i ett hälsovårdsområde skall organiseras. Där hälsovårdsnämnden icke utfärdat några direktiv, blir utrotningen av ohyran en fullkomligt privat angelägenhet. En från central myndighet ledd aktion synes med hänsyn till den olika aktiviteten hos hälsovårdsnämnderna väl motiverad.

Styrelsen vill vidare framhålla önskvärdheten av att en eventuell utredning även kommer att omfatta frågan om användande av andra medel för bekämpandet av ohyran än cyanväte. Under årens lopp hava nämligen ett icke ringa antal människor avlidit i cyanväteförgiftning i samband med utrotning av ohyra. Därtill kommer att kostnaden för en cyanvätebehandling icke är oväsentlig, vilket mycket bidrager till att bekämpandet av ohyra icke vunnit större omfattning.

Det bör således utredas, i vilken mån kostnaden för ohyrebekämpandet kan nedbringas. I samband därmed böra möjligheterna för inhemsk fabrikation, eventuellt med statlig subvention, av medel mot ohyra undersökas.

Styrelsen får således för sin del livligt tillstyrka bifall till motionen och får föreslå, att den utredningsman eller kommitté, som eventuellt kommer att tillsättas för verkställandet av utredningen, måtte bemyndigas att tillgodogöra sig den sakkunskap, som inom förevarande område finnes hos kommerskollegium, byggnadsstyrelsen, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, ingenjörsvetenskapsakademien och Sveriges kemiska industrikontor.

Ur *socialstyrelsens* yttrande må följande anföras:

Socialstyrelsen vill framkasta frågan, huruvida gällande eller föreslagna hälsovårdsregler äro tillräckliga för ett effektivt utrotningskrig mot bostadsohyran. Härvid kommer närmast i betraktande, att flerfamiljshuset är den vanligast förekommande hustypen vid tätare samhällsbebyggelser och att lägenheterna till väsentlig del upplåtas mot hyra i enlighet med därom gällande lagstiftning. Effektiva utrotningsåtgärder lära ofta förutsätta, att åtgärderna omfatta byggnaden i dess helhet. Därvid torde man emellertid från hyresgästhall ej sällan möta motstånd mot dylika åtgärder, synnerligast där den enskilde hyresgästen ej har någon skuld till parasiternas utbredning och kanske för egen del icke har något omedelbart obehag av dem. Han är då föga benägen att för

egen del göra det temporära avkall på nyttjanderätten till sin lägenhet, som en generell utrotningsåtgärd för hela byggnaden skulle göra påkallad. Han kan måhända också resa ekonomiska anspråk på gottgörelse, exempelvis för tillfällig bostad på hotell o. d. Här tillkomma alltså flera faktorer av rättslig och ekonomisk natur, som kunna föranleda, att effektiva hygieniska åtgärder förhindras. Det är icke styrelsen obekant, att hithörande frågor kunna regleras genom förbehåll i hyresavtal och numera i en del fall torde regleras i sådan väg, men styrelsen vill ifrågasätta, om icke spörsmålet är av den allmänna vikt, att hithörande frågor — i stället för att som nu väsentligen överlåtas åt parternas dispositiva åtgöranden — borde regleras genom bestämmelser av tvingande natur, utgörande tillägg till gällande lagbestämmelser om hyra.

Uppmärksamheten har sålunda sedan länge varit riktad på åstadkommande av effektiva åtgärder mot ohyrans spridning i bostadsfastigheter, även om de praktiska resultaten hitintills ej varit alltför stora. Man har icke heller förbisett angelägenheten av att vidtaga dylika åtgärder beträffande fartyg; i sistnämnda avseende åberopades härövan anförda bestämmelser.

Utskottet har även berett *hälsovårdsnämnderna* i Stockholm, Göteborg och Malmö tillfälle att yttra sig över motionen och från de båda sistnämnda fått mottaga uttalanden, i vilka nämnderna åberopat av vederbörande stads-läkare verkställda utredningar.

I det av förste stadsläkaren i Göteborg, dr Gösta Göthlin, avgivna yttrandet hänvisas till den undersökning, som omhänderhafts av ovannämnda *kommité*. Ur dess betänkande må anföras följande:

Ohyran sprides dels från fastighet till fastighet, dels mellan olika lägenheter inom samma fastighet. Av dessa bägge spridningssätt måste det förstnämnda anses utgöra den farligaste formen. Kunde man för åtskilliga år framåt låsa fast befolkningen vid de bostäder de innehade, skulle man mycket lättare komma ohyran till livs. Det kritiska ögonblicket inträder alltså i och med att en nedlusad familj flyttar till en ren lägenhet eller att en ren familj tar en nedlusad bostad i bruk. Skall något väsentligt åtgöras beträffande ohyrespridningen, måste detta tydligen ske just kring flyttningen. Givetvis kunde man tänka sig en lagstiftning, som omöjliggjorde en okontrollerad omflyttning. Någon sådan äga vi inte och det kan ifrågasättas, om stränga lagbestämmelser äro av nöden för normalfallen. En del erfarenheter visa, att man på längre sikt troligen kan avhjälpa rådande missförhållanden helt enkelt genom att taga allmänhetens, d. v. s. fastighetsägarnas och hyresgästernas, intresse och självbevarelsedrift i anspråk och reservera tvångsmedlen för mera svårlösta fall. Det gäller alltså att med lämpliga medel upparbeta en tillräckligt stark opinion för det oavvisliga kravet, att endast en ren familj får flytta till en ren lägenhet. Utan kontroll från det allmänna sidan kan ett sådant resultat ej vinnas. Kommitterade tänka sig följande tillvägagångssätt. I varje hyresavtal förut-sattes en ömsesidig deklaration angående ohyran. Denna deklaration förut-

sätter i sin tur en opartisk undersökning. En dylik kan givetvis komma till stånd på olika sätt, dock endast med hjälp av sakkunskap. Med visst fog kan man ifrågasätta effektiviteten hos en lusundersökning, som anförtros åt enskilda företagare. Säkerligen gör man klokt i att betrakta dessa undersökningar som en offentlig angelägenhet och alltså organisera en kommunal kontrollbyrå, arbetande under hälsovårdsnämnden och givetvis i intimt samförstånd med dess bostadsinspektion. Förfarandet skulle starkt påminna om förhållandena under världskriget. Då förekommo personliga eller gruppvis utfärdade lusfrihetsattester i en oerhörd utsträckning och det gick så långt, att lusattesten blev ett viktigare legitimationspapper än ett statspass.

Kommitterade ha även diskuterat frågan, huruvida staden själv bör organisera en cyanrökningsverksamhet i bostäder och hem, men ansett sig böra avstyrka en dylik. Bristande kunskaper och upplysning i hygieniska frågor anses ofta utgöra en medverkande faktor till allehanda hygieniska missförhållanden, sålunda även till nedlusningen. Kommitterade dela i viss mån denna uppfattning. Utan de intresserade parternas medverkan kommer man icke till resultat i kampen mot ohyran.

Förste stadsläkaren i Göteborg anför i sitt yttrande till hälsovårdsnämnden, att de svårigheter, som ovillkorligen mötte i kampen mot ohyran, säkerligen hade föga att göra med lagstiftningen, men väl med organisatoriska problem. Viktigast av allt torde vara att få allmänheten, d. v. s. husägare och hyresgäster, intresserade i kampen. Det gällde alltså att finna ut ett arbetssystem, som automatiserade intressegemenskapen.

Ur det av *stadsläkaren i Malmö*, dr Ragnar Huss, till hälsovårdsnämnden i Malmö avgivna yttrandet må följande här anföras:

Såväl med avseende på de profylaktiska åtgärderna som med hänsyn till bekämpandet av påvisad ohyra är man fullt ense om den metod, som i det enskilda fallet bör komma till användning. Man är också ense om, att åtgärderna kunna och böra vara av växlande art allt efter det på platsen dominerande sättet för ohyrans spridning. Vissa tekniska frågor rörande särskilt husbyggnadssättet återstå att lösa, innan vi kunna sägas fullt behärska kampen mot ohyran, men dessa frågor äro av ingenjörsteknisk och -vetenskaplig art och kunna därför icke lösas genom en utredning.

Motionären har otvivelaktigt rätt i, att de hittills vidtagna åtgärderna icke synas vara tillräckliga. Därmed är dock ingalunda sagt, att den av motionären anvisade vägen är den riktiga för att uppnå bättre resultat.

Det måste nämligen betecknas såsom en utopi, när motionären gör det antagandet, att en allmän och metodisk utrotningsaktion över hela landet skulle kunna på en gång bringa väggohyran att försvinna ur riket. För att en dylik utrotningsaktion skulle ha några som helst utsikter att lyckas, vore det givetvis nödvändigt att inom en kortare tid, exempelvis ett halvt år, genomföra en utrotning av ohyran medelst gasbehandling av alla med väggohyra infekterade

lägenheter i hela riket och därjämte även av å vindar och i källare ävensom andra ekonomilokaler inrymt infekterat bohag. Detta är givetvis såväl tekniskt som ekonomiskt ogenomförbart. Härtill kommer, att en dylik utrotningsaktion måste utföras med ledning av en tidigare utförd inventering, som vid aktionens igångsättande redan hunnit bliva missvisande, enär under mellantiden nya lägenheter blivit infekterade.

Anledningen till att kampen mot väggohyran ännu på många håll bedrivs på ett icke tillräckligt energiskt sätt torde icke kunna sökas i brist på författningsenligt stöd för hälsovårdsmyndigheternas ingripande mot väggohyran, i vilket avseende hänvisades till ovanberörda bestämmelser i hälsovårdsstadgan, varigenom hälsovårdsnämnd såväl i stad som på landsbygden meddelats viss befogenhet i detta avseende.

Ifrågasätts kunde måhända, huruvida det icke vore lämpligt att skärpa bestämmelserna i hälsovårdsstadgan beträffande hälsovårdsnämnds ingripande mot ohyra. De innebära för närvarande endast ett bemyndigande för hälsovårdsnämnderna att ingripa men icke någon skyldighet.

Man måste sålunda komma fram till den slutsatsen, att ohyresbekämpandet visserligen bör skärpas, men att detta bör ske genom ett mera aktivt ingripande från de lokala hälsovårdsmyndigheternas sida. Formen för bekämpandet torde även i fortsättningen av tekniska och ekonomiska skäl med nödvändighet böra anpassas efter de på olika platser rådande växlande förhållandena.

Slutligen har utskottet mottagit ett uttalande i anledning av motionen från *Sveriges Cyanvåtedesinfektörers förening*.

Allmänt känt torde vara, att väggohyra inom vårt land förekommer i bostadslägenheter liksom å fartyg i betänkligt hög grad. Någon tvekan torde ej kunna råda därom, att hittills vidtagna åtgärder för bekämpande av denna ohyra visat sig otillräckliga. Det måste därför anses vara en angelägenhet av vikt, att mera effektiva åtgärder komma till användning.

Utskottet

Denna angelägenhet har även beaktats av Kungl. Maj:t, som nyligen i hälsovårdsstadgan föreslagit införande av en del nya bestämmelser, bland dem en, som har avseende å nu föreliggande ämne. Över detta förslag till ändring i nämnda författning har Kungl. Maj:t i propositionen nr 207 anhållit om riksdagens yttrande. Medan för närvarande hälsovårdsnämnderna äro befogade att meddela föreskrift om vidtagande av erforderliga åtgärder för utrotande av ohyra, har Kungl. Maj:t nu velat tillägga hälsovårdsnämnderna även rätt att meddela föreskrift om vidtagande av erforderliga åtgärder för förebyggande av ohyra.

Denna nya bestämmelse torde vara ägnad såväl att bereda hälsovårdsnämnderna tillfälle att på ett mera kraftigt sätt än hittills vidtaga åtgärder för ohyrans bekämpande som ock att sporra hälsovårdsnämnderna till större aktivitet i denna kamp.

Utskottet håller emellertid före, att ytterligare mått och steg äro erforderliga för ordnandet av kampen mot ohyran. Med hänsyn härtill synes det utskottet böra utredas, huruvida ej för utrotande av ohyra ett medel skulle kunna utfinnas, som är billigare samt framför allt för människors liv och hälsa mindre farligt än cyanväte. Enär särskilt vid svårare fall användning av cyanväte dock kan finnas ofrånkomlig, synes utredning böra ske, huruvida man ej genom att tillverka detta preparat inom landet skulle kunna i avsevärd mån förbilliga detsamma. Även torde en undersökning böra ske rörande det byggnadstekniska spörsmålet om isoleringsanordningar mellan olika lägenheter i bostadsfastigheter. Även i andra än de av utskottet nu särskilt berörda hänseendena kan en utredning finnas erforderlig i syfte att möjliggöra ett intensivare bekämpande av ohyra.

Utskottet får alltså hemställa,

att första kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om verkställande av utredning rörande utvägar ägnade att möjliggöra en mera effektiv kamp mot vägghyran samt om vidtagande av de åtgärder, vartill denna utredning må kunna föranleda.

Stockholm den 24 mars 1936.

Å utskottets vägnar:

IVAR ÖHMAN.

Närvarande: herrar *Öhman, Berling, Jacob Hansson, Holstenson**, *Karl Emil Johansson, Gottfrid Karlsson, Ekströmer** och *Anders Andersson**.

* Ej närvarande vid justeringen.